

Dr. K. A. GERLACH. **Dänemarks Stellung in der Weltwirtschaft**, under besonderer Berücksichtigung der Handelsbeziehungen zu Deutschland, England und Skandinavien. (Probleme der Weltwirtschaft, Schriften des Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an der Universität Kiel, herausgeg. von Prof. Dr. Bernhard Harms III). Jena 1911. (380 S.).

Dr. EMIL WIEDEMANN. **Die Entwicklung der deutsch-dänischen Handelsbeziehungen in den letzten 30 Jahren**. Braunschweig 1911. (294 S.).

De to Forfattere af disse Bøger havde den Skæbne i Sommeren 1910 at blive præsenterede for hinanden paa det Kgl. Bibliotek i København, begge beskæftigede med det samme Emne: Handelsforholdet mellem Danmark og Tyskland. De kom efter Forlydende overens om en vis Deling af Emnet, saaledes at Gerlach nærmest lægger Vægten paa Danmarks almindelige økonomiske Forhold i Nutiden, men dog navnlig beskæftiger sig med den udenrigske Omsætning, medens Wiedemann væsentligst beskæftiger sig med den tysk-danske Handel og, som han selv siger, har lagt særlig Vægt paa Spørgsmaalets historiske Side.

Hvorvidt en saadan Rift om dette Emne kun er et Udslag af en ligefrem »Emnenød«, som man maa tro eksisterer eller i al Fald snart maa fremkomme, naar man tager Tysklands enorme Produktion af økonomiske og statistiske Værker i Betragtning, herunder Doktorafhandlinger, Seminaropgaver, Vereinschriften osv., og disses mange Gange urimeligt specielle og meget »søgte« Emner, eller om den er Udtryk for nogen virkelig mere almindelig Interesse nede i Tyskland for dette specielle Emne, skal lades være uomtalt. »Verein für sozialwissenschaftliche Fortbildung's« Studierejse her til vort Land og en lignende Rejse, der har været planlagt af statsvidenskabelige Studenter fra Kiels Universitet, men ikke endnu er bleven til noget, skal dog i denne Forbindelse nævnes som Momenter, der tyder i sidste Retning. Og hvorom alting er: visse Næringsgrene i visse Egne af Tyskland, ikke saa faa Firmaer — industrielle og

Dr. K. A. GERLACH. **Dänemarks Stellung in der Weltwirtschaft**, under besonderer Berücksichtigung der Handelsbeziehungen zu Deutschland, England und Skandinavien. (Probleme der Weltwirtschaft, Schriften des Instituts für Seeverkehr und Weltwirtschaft an der Universität Kiel, herausgeg. von Prof. Dr. Bernhard Harms III). Jena 1911. (380 S.).

Dr. EMIL WIEDEMANN. **Die Entwicklung der deutsch-dänischen Handelsbeziehungen in den letzten 30 Jahren**. Braunschweig 1911. (294 S.).

De to Forfattere af disse Bøger havde den Skæbne i Sommeren 1910 at blive præsenterede for hinanden paa det Kgl. Bibliotek i København, begge beskæftigede med det samme Emne: Handelsforholdet mellem Danmark og Tyskland. De kom efter Forlydende overens om en vis Deling af Emnet, saaledes at Gerlach nærmest lægger Vægten paa Danmarks almindelige økonomiske Forhold i Nutiden, men dog navnlig beskæftiger sig med den udenrigske Omsætning, medens Wiedemann væsentligst beskæftiger sig med den tysk-danske Handel og, som han selv siger, har lagt særlig Vægt paa Spørgsmaalets historiske Side.

Hvorvidt en saadan Rift om dette Emne kun er et Udslag af en ligefrem »Emnenød«, som man maa tro eksisterer eller i al Fald snart maa fremkomme, naar man tager Tysklands enorme Produktion af økonomiske og statistiske Værker i Betragtning, herunder Doktorafhandlinger, Seminaropgaver, Vereinschriften osv., og disses mange Gange urimeligt specielle og meget »søgte« Emner, eller om den er Udtryk for nogen virkelig mere almindelig Interesse nede i Tyskland for dette specielle Emne, skal lades være uomtalt. »Verein für sozialwissenschaftliche Fortbildung's« Studierejse her til vort Land og en lignende Rejse, der har været planlagt af statsvidenskabelige Studenter fra Kiels Universitet, men ikke endnu er bleven til noget, skal dog i denne Forbindelse nævnes som Momenter, der tyder i sidste Retning. Og hvorom alting er: visse Næringsgrene i visse Egne af Tyskland, ikke saa faa Firmaer — industrielle og

merkantile — og mange Privatpersoner maa være interesserede i den tysk-danske Handelsomsætning, der dog løber op til saa store Beløb, at de virkelig betyder noget i Forhold til Tysklands hele udenrigske Omsætning og betyder ret meget i adskillige Grene deraf.

Set fra tysk Side kan disse to Bøger derfor sikkert siges at have en Opgave og at gøre den Nytte, at de dels giver en lettere tilgængelig statistisk Fremstilling af Danmarks Handel, specielt med Tyskland, end den danske og tyske officielle statistiske Tabelværker byder paa, dels belyser den i dens historiske Udvikling, dens Forhold til Omsætningen med andre Lande og til Landets hele Økonomi, dens Betingelser og dens Udviklingsmuligheder. Begge disse Bøger giver Folk, der læser tysk og ikke læser dansk, en bedre Mulighed end de hidtil har haft til at faa Indblik i vor hele nationale Økonomi (og giver altsaa os danske Muligheden at kunne henvise Udlændinge til dem, hvilket ogsaa kan have sin praktiske Betydning). Det maa dog bemærkes, at visse særlige Institutioner og særlige Sider heraf netop i de senere Aar er bleven mere udførligt og navnlig mere originalt behandlede af andre Forfattere, saaledes det danske Landbrug af Hollmann, Pudor og Brinkmann og Fagforeningsbevægelsen af Helms: Arbejder, som Gerlach og Wiedemann iøvrigt har benyttet flittigt og støtter sig til.

For danske Læsere vil det i Almindelighed være at gaa over Bækken for at hente Vand, om man vil søge Oplysninger i disse Bøger; i enkelte Afsnit vil man finde noget her, der ikke findes i dansk Litteratur og som supplerer denne, f. Eks. hos Gerlach de enkelte tyske Pladsers Handel og Skibsfart paa Danmark, eller hos Wiedemann de mange Sammenstillinger og Uddrag fra den officielle tyske Statistik. Iøvrigt har de, som naturligt er, selv øst af danske Kilder, som er let tilgængelige for enhver her, og tilbage bliver der da for danske Læsere kun Tilfredsstillelsen ved »at se sine egne Vindeverrer«, se danske Forhold omtalt og bedømt af Udlændinge.

Det er navnlig det foreliggende af Warmings Haandbog i Danmarks Statistik, den officielle Statistik, Handelsberetningerne, Konsulatsberetninger o. l., begge Forfattere har fulgt og hentet deres Viden fra, men forøvrigt har de begge anvendt og citerer de en Mængde anden Litteratur; (om det saa er »Politiken 1910 og 1911« og »Nationaltidende 3 Kv. 1910« har de den Ære at staa i Wiedemanns Litteraturfortegnelse). Man kunde fristes til den Indvending, at de bygger for meget paa Litteratur og statistiske Tabelværker, og for lidt har set sig om og talt med praktisk interesserede Folk her og i Tyskland; deres Bøger vilde derved have vundet i Originalitet og faaet mere Præg af Førstehaandsviden.

Tager vi Bøgerne enkeltvis, er der bl. m. a. om Gerlach's at sige, at den er den anseligste af Ydre og rigeste paa Indhold. Den meddeler et ret fuldstændigt Uddrag af det meste af »Danmarks Statistik«, idet der navnlig lægges Vægt paa alt, hvad der tjener til Belysning af Landet som »Agrarstat« og »Frihandelsland«; derved bliver vi i hans Fremstilling næsten endnu mere agrariske og frihandleriske, end vi i Virkeligheden er det. Dog — det er jo ganske naturligt, at vort Landbrug og alt hvad dermed staar i Forbindelse, saa fuldstændigt fanger den Tyskers Opmærksomhed, der studerer vore økonomiske Forhold, og undskyldeligt, om han kommer til at overdrive. Vor Industri og Skibsfart omtales ret kort, men Handelen, Bogens egenlige Emne, med stor Udførlighed: Handelen og Handelspolitikens Historie og nuværende Stilling og Omfang; Handelen med Kolonier og Bilande, de skandinaviske Lande (hvorunder Forfatteren ikke gaar af Vejen for at drøfte Muligheden eller rettere Umuligheden af en skandinavisk Toldunion og den praktiske Skandinavisme i det hele i dens gode og onde Tider); Handelen med andre Lande, hvoriblandt Storbritanien og navnlig Tyskland. I Afsnittene om Handelen med Tyskland kan man som nævnt finde adskillige gode Oplysninger og Stof, der ellers ikke er lige at gaa til; Told- og Karantæneforhol-

denes Udvikling behandles saaledes meget udførligt og med Stræben efter at gøre Ret og Skel til begge Sider. Denne Stræben har ogsaa besjælet Forfatteren, hvor han omtaler Handelstraktatsmuligheder og Forhandlinger og det almindelige politiske Forhold mellem Danmark og Tyskland. Men vi har nu en Gang ondt ved at tage en tysk Fremstilling af disse Forhold for upartisk, og paa forskellige Punkter har han absolut ikke været heldig, med hvad han skriver. Ogsaa en Udtalelse et andet Sted maa paatales, nemlig »at Islænderne sympatiserer betydelig mere med Norge end med Danmark«. Hvorledes har han faaet det Indtryk? og hvorledes vil han bevise Rigtigheden deraf?

Wiedemann har omtrent samme Disposition for sit Arbejde, men naar hurtigere frem gennem den »almindelige Del« til sit Hovedemne: Handelen mellem Danmark og Tyskland fra Begyndelsen af 70'erne til de seneste Aar. Den ene Vare eller Varegruppe efter den anden gaas omhyggeligt igennem med Tabeller fra baade danske og tyske Handelstabelværker og en Mængde pæne om end ikke særlig nyttige Kurver. Men alle disse mange Tabeller er ikke nogen videre fornøjelig Læsning og levner for lidt Plads baade til Kritik af det store Talmateriale, som dog hyppigt indbyder dertil, — især naar Forfatteren, som han ofte gør, stiller Rækker af danske og tyske Tal op ved Siden af hinanden, som skal angive den samme Omsætning, men gør det højst forskelligt —, og til at forklare og uddybe, hvad Tallene har at sige. Hos ham som hos Gerlach er naturligvis Tysklands Forbrug af danske Landbrugsprodukter og Vilkaarene for denne Omsætning »des Pudels Kern«; han synes at være skarpere i sin Kritik af Protektionismen end Gerlach.

At begge Forfattere, men navnlig Wiedemann, paa flere Punkter lader sig gribe i Smaafejl og mer eller mindre væsentlige Misforstaaelser, maa man til en vis Grad bære over med. Udlændinge vil jo i saa Henseende

altid være langt mere udsatte end den, der skriver om sit eget Land.

Endelig er der to Bemærkninger at tilføje: for det første at disse to Bøger, der er udarbejdede omtrent samtidig og egentlig handler om det samme, paa en Maade kommer til at staa hinanden i Vejen; man kunde ønske for Forfatterne for deres flittige Studiums Skyld og for det omhyggelige og betydelige Arbejdes Skyld, der er nedlagt, at de kunde have delt Arbejdet imellem sig, bedre end det nu er lykkedes, og faaet ét samlet Værk ud deraf.

Endvidere, at man kunde have undt begge Forfattere, at der fra dansk Side havde staaet et bedre handelsstatistisk Materiale til deres Disposition, end det de har haft. Netop ved Arbejdet, som de her foreliggende, viser det sig, i hvor ringe Grad vor Handelsstatistik i sin hidtidige Form egnede sig til detaillerede Undersøgelser af Omsætningen med de enkelte fremmede Lande, fordi den kun meddelte Generalhandelen og regnede med Afskibningsland i Stedet for Købsland. De foran nævnte betydelige Uoverensstemmelser mellem tysk og dansk Statistik skyldes sikkert i overvejende Grad de Principper, hvorefter den danske Statistik tidligere udarbejdedes; men ved de fra 1910 indførte Reforme er der nu formentlig raadet Bod paa Manglerne, og til fremtidige Forskninger vil der staa et bedre Materiale til Raadighed.

Johs. Dalhoff.